

Ginter Dzierżon

"L'esclusione della dignità sacramentale dal consenso matrimoniale nella dottrina e nella giurisprudenza recenti", Massimo Mignardi, Roma 1998 : [recenzja]

Ius Matrimoniale 4 (10), 311-315

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mowań tkwią w antropologii chrześcijańskiej, tzn. godności człowieka odkupionego i wyniesionego do godności nadprzyrodzonej. Z drugiej strony zwraca uwagę, iż antropologiczna wizja człowieka, stanowiącego jedność ducha i ciała znajduje swój wyraz w wyrażeniu umowy małżeńskiej. Taka konstytucja antropologiczna istoty ludzkiej sprawia, iż małżeńskie przymierze zawierane między mężczyzną i kobietą dla stworzenia wspólnoty całego życia obejmuje całą sferę psycho – fizyczną kontrahentów. Wypełnienie zaś tego obowiązku małżeńskiego niesie za sobą konieczność wzajemnego obdarowywania zarówno w sferze psychicznej, jak i fizycznej.

Rozdział X został zatytułowany „Kontrakt małżeński lub przymierze małżeńskie? Autorka zastanawia się bowiem, który z tych terminów jest odpowiedniejszy w sformułowaniach kanonistycznych? Pierwszy z nich był terminem kluczowym w kodyfikacji Pio – Benedyktyńskiej; drugi zaś dominuje w nauce Soboru Watykańskiego II oraz kodyfikacji papieża Jana Pawła II.

Odpowiadając na ten dylemat zauważa, iż drugie z pojęć ma charakter nie tylko jurydyczny lecz także teologiczny. Opierając się na danych skrypturystycznych oraz nauce Vaticanum II, zwraca ona uwagę, iż pojęcie foedus jest niczym innym jak jurydycznym ujęciem doświadczenia miłości Bożej względem człowieka.

W podsumowaniu należy powiedzieć, iż rozprawa M. C. Forconi stanowi cenne studium teologiczno – kanonistyczne nad tak interesującym zagadnieniem jakim jest wpływ koncepcji antropologicznych na redakcję jurydyczną norm związanych z jednością i nierozzerwalnością umowy małżeńskiej. Autorka, opierając się na przesłankach skrypturystycznych oraz nauczaniu Magisterium Kościoła uzasadniła, iż normy kolekcji papieża Jana Pawła II zawierają w sobie także bogatą treść teologiczną. Stąd też to studium należy polecić nie tylko kanonistom, lecz także teologom.

ks. Ginter Dzierżon

Massimo Mingardi. L'esclusione della dignità sacramentale dal consenso matrimoniale nella dottrina e nella giurisprudenza recenti. Roma 1998 ss. 318

Na tle postępującej sekularyzacji życia oraz rodzących się coraz częściej kryzysów wiary współczesnego człowieka z dużym zainteresowaniem należy przyjąć 13 tom serii wydawniczej *Tesi Gregoriana*, znanej oficyny *Editrice Pontificia Università Gregoriana*. Wydawca prezentuje

w nim bowiem rozprawę doktorską, włoskiego kapłana Massimo Mingardiego, dotyczącą problematyki wykluczenia godności sakramentalnej zgody małżeńskiej w doktrynie oraz jursprudencji.

Zainteresowania Autora koncentrują się wokół zagadnień wiary, intencji kontrahentów, a szczególnie intencji przeciwnej sakramentalnej godności małżeństwa. We współczesnej doktrynie oraz orzecznictwie rotalnym spotykamy się z szerokim wachlarzem poglądów na ten temat. Stąd też jak zaznacza M. Mingardi w niniejszym opracowaniu nie zamierza on w sposób ostateczny rozwiązać wszystkich wątpliwych kwestii, lecz w oparciu o kanonistykę oraz jursprudencję, pragnie wyrazić swoją opinię na ten temat.

Na strukturę dysertacji składa się 5 rozdziałów, a mianowicie: 1) założenia doktrynalne oraz systematyczne badanego zagadnienia; 2) wypowiedzi doktrynalne Magisterium Kościoła w odniesieniu do wiary, intencji kontrahentów oraz wykluczenia godności sakramentalnej małżeństwa; 3) opinie kanonistów co do wykluczenia sakramentalnej godności małżeństwa; 4) problemy związane z wiarą oraz intencją nupturientów; 5) intencja przeciwna sakramentalnej godności małżeństwa. Należy ponadto zaznaczyć, iż rozdział I ma charakter wprowadzający; dwa następne ukazują bazę doktrynalną; treści zaś rozdziałów IV i V prezentują rezultaty badań włoskiego kanonisty.

W rozdziale I Autor konstatuje, iż dla zrozumienia tejże tematyki konieczna jest analiza następujących kwestii: ukazanie relacji pomiędzy wymiarem naturalnym zgody małżeńskiej a jej sakramentalnością, przedstawienie znaczenia sakramentalności w odniesieniu do przedmiotu konsensu małżeńskiego ochrzczonych, określenie pojęcia „symulacja”.

Podstawę doktrynalną niniejszej dysertacji stanowi twierdzenie o nierozłącznym związku kontraktu oraz sakramentu. M. Mingardi uzasadnia je nie tylko w oparciu o naukę Soboru Trydenckiego, lecz posiłkuje się również nauczaniem papieskim, a także obfitym bogactwem literatury kanonistycznej. Zadaje sobie pytanie: czy konsens sakramentalny wymaga szerszego przedmiotu zgody aniżeli konsens niesakramentalny? W odpowiedzi stwierdza, iż przedmiot zgody dla obydwu tych związków jest jednakowy, ponieważ taki sam kontrakt konstituuje zarówno małżeństwo sakramentalne, jak i niesakramentalne.

Analizy te kończy próba określenia pojęcia „symulacja”. Reflektując nad znaczeniem tego terminu w kan. 1092 n. 2 kpk z 1917 r.; kan. 1099 kpk z 1983 r. oraz 1101 § 2 kpk z 1983 r. Autor zauważa, iż ani świadomość czy też nieświadomość aktu, ani *exclusio explicita* bądź *implicita*

nie są elementami odpowiednimi do dokonania odróżnienia symulacji od innych tytułów nieważności małżeństwa. Zastanawiając się zaś nad pojęciem „pozytywnego aktu woli” podkreśla, iż jest on aktem *velle non*, jedynym w swoim rodzaju (*essere unico*).

Rozdział II jest poświęcony analizie w porządku chronologicznym dokumentów doktrynalnych w których prawodawca kościelny odniósł się do problematyki wiary, intencji kontrahentów oraz wykluczenia godności sakramentalnej małżeństwa („Sylabus” papieża Piusa XI, dwa dokumenty Kongregacji Św. Oficjum związane z problematyką komunizmu z 1949 r., Rytuał celebracji sakramentu małżeństwa z 1969 r., dokument Konferencji Episkopatu Włoch *Evangelizzazione e sacramento del matrimonio* z 1975 r., dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej z 1977 r., dokumenty Synodu Biskupów z 1980 r., Rytuał celebracji sakramentu małżeństwa z 1991 r., prace Komisji do Spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego). Po dokładnym zbadaniu treści wypowiedzi doktrynalnych Magisterium Kościoła Autor wysuwa następujące wnioski: 1) wyklucza się pozytywna konieczność wiary do ważnego zawarcia sakramentu małżeństwa; 2) słabiej zdefiniowana została kwestia intencji kontrahentów. *Ad validitatem matrimonii* nie jest wymagana intencja wyraźna; 3) problematyka wykluczenia sakramentalnej godności małżeństwa była podejmowana bardzo sporadycznie.

Poglądy kanonistów co do wykluczenia sakramentalnej godności małżeństwa stały się przedmiotem uwagi M. Mignardiego w rozdziale III.

Zauważa on, iż do Soboru Watykańskiego II w kanonistyce panowała jednoznaczna opinia w myśl której, ten kto wyklucza sakramentalną godność małżeństwa a pragnie rzeczywiście zawrzeć związek małżeński zawiera go ważnie (a więc sakramentalnie). Wykluczenie sakramentalności powodowałoby nieważność związku jedynie jeżeli zostałyby postawione jako warunek dla ważności kontraktu. Doktryna soborowa wywarła poważny wpływ na rozwój kanonistyki. Poddając gruntownej analizie myśl kanonistyczną oraz jurysprudencję rotalną Autor wyróżnia 7 koncepcji w tym zakresie, a mianowicie: 1) pogląd nie przyznający znaczenia prawnego woli w odniesieniu do sakramentalnego charakteru małżeństwa; 2) koncepcję w myśl której do stwierdzenia nieważności małżeństwa konieczna jest wola przeważająca; 3) opinie „pośrednie” – jedne kładące nacisk na konieczność *intentio prevalens*; inne zaś porównujące wykluczenie sakramentalnej godności do wykluczenia jednego z istotnych elementów lub przymiotów małżeństwa; 4) hipotezę zgodnie z którą, pozytywne wykluczenie sakramentalnej godności małżeństwa niezależne od woli przewa-

zającej jest przyczyną wady zgody; 5) stanowisko zgodnie z którym błąd wypływający z braku wiary może stać się przyczyną nullitatis matrimonii; 6) opinię wskazującą na konieczność wiary do ważnego zawarcia małżeństwa; 7) koncepcję podkreślającą, iż wyraźna intencja sakramentalna jest wymagana *ad validitatem matrimonii*.

W rozdziale IV kanonista skoncentrował swą uwagę wokół zagadnień wiary oraz intencji kontrahentów. Rozważając problematykę relacji wiary do intencji natury wiary, odniesienia sakramentu małżeństwa do innych sakramentów, opinie kanonistów a także kwestie natury praktycznej uważa on, iż pozytywny akt wiary nie jest wymagany do ważności sakramentu małżeństwa pomiędzy ochrzczonymi.

W odniesieniu zaś do kwestii intencji kontrahentów konstatuje, iż pozytywna intencja sakramentalna nie jest konieczna *ad validitatem matrimonii*, wystarcza natomiast intencja zawarcia małżeństwa naturalnego zgodnie z planem stwórczym.

W V rozdziale zainteresowania Autora skupiają się wokół zagadnienia intencji przeciwnej godności sakramentalnej małżeństwa. Na wstępie zaznacza, iż nie zamierza on dać odpowiedzi ostatecznych, lecz przedstawi jedynie pewne propozycje rozwiązania poruszanych kwestii. Opowiada się on za koncepcją w myśl której, jedynie przeważająca wola wykluczenia sakramentalnej godności małżeństwa w relacji do woli zawarcia małżeństwa może spowodować nieważność związku małżeńskiego. Taką postawę nupturienta można wyrazić w stwierdzeniu: „chcę zawrzeć małżeństwo ale nie chcę aby ono było sakramentalne, a jeśli małżeństwo musi być sakramentalne, więc nie chcę takiego małżeństwa”. Fundamentem tej koncepcji jest wcześniej przyjęta opinia o absolutnej współzależności rzeczywistości naturalnej oraz sakramentalnej małżeństwa ochrzczonych, wynikająca z faktu przyjęcia chrztu. Taka postać *intentio prevalens* staje się przyczyną nullitatis matrimonii nie dlatego że wyklucza istotny element małżeństwa, lecz ponieważ zakłada wykluczenie samego małżeństwa.

M. Mingardi stara się ponadto umiejscowić tę wadę konsnesu małżeńskiego w ogólnej systematyce prawa małżeńskiego. Szuka rozwiązań w egzegezie dwóch norm, a mianowicie: kan. 1099 kpk z 1983 r. oraz kan. 1 101 t 2 kpk z 1983 r. Co do pierwszego przepisu stwierdza, iż jest on autonomiczny w relacji do instytucji wykluczenia sakramentalnej godności małżeństwa. Opierając się na opiniach P. Bonnetta i S. Vileggiante podkreśla, iż taka współzależność nie istnieje w odniesieniu elementów komponujących zgodę małżeńską. Reflektując zaś nad kan. 1

102 § 2 kpk z 1983 r. uważa, iż właściwą konfiguracją dla tego typu wykluczenia jest *exclusio matrimonium ipsum*.

Zaprezentowana praca jest cennym wkładem w rozwój badań nad wadami zgody małżeńskiej. Została napisana poprawnie metodycznie i metodologicznie. Zbiór pozycji źródłowych oraz bibliograficznych wykorzystanych przez Autora może zaimponować. Z drugiej strony należy podkreślić również ten fakt, iż włoski kanonista nie ukazał jedynie całego spektrum opinii i hipotez w tym zakresie, lecz przedstawił swoje poglądy co do analizowanego zagadnienia. Przedstawioną pozycję należy szczególnie polecić pracownikom Sądów Biskupich.

Ks. Ginter Dzierżon

I matrimoni misti. Studi giuridici XLVII. Città del Vaticano 1998 ss. 195

W 47 tomie „Studiów prawnych”, znanego wydawnictwa *Libreria Editrice Vaticana* jego redaktorzy przedstawiają czytelnikowi zbiór 9 artykułów, których uwaga koncentruje się wokół problematyki małżeństw mieszanych. Pozycja ta jest dedykowana niedawno zmarłemu wybitnemu kanoniście o. Albertowi Gauthierowi O. P.

W pierwszym artykule węgierski kanonista P. Erdó, znamienity znawca źródeł kościelnego prawa powszechnego ukazuje zagadnienie małżeństw mieszanych w kontekście ewolucji historycznej (*I matrimoni misti nella loro evoluzione storica* „*La disparità di culto*” s. 11 – 22). Zwraca on uwagę, iż w pierwszych dziesięcioleciach chrześcijaństwa ten rodzaj związków małżeńskich był potępiany ze względu na niebezpieczeństwo idolatrii. Prawodawcy kościelni w swej argumentacji nie odwoływali się jedynie do tekstów nowotestamentowych. (2 Kor 6,14 – 18), lecz posiłkowali się także myślą starotestamentalną (Iz 52. 1 1; Jr 32, 58). Mimo dezaprobaty tych małżeństw w tekstach patrystycznych, jak również w synodach Kościoła Zachodniego (Synod w Arles z 314 r.; Synod w Hipponie z 393 r.; Sobór Chalcedoński z 451 r.) nie były one jednak wyraźnie uznawane za nieważne. Dyscyplina Kościoła Wschodniego w tym zakresie była bardziej jednoznaczna. W kan. 22 Synodu w Trullo z 691 r. usankcjonowano bowiem przeszkodę zrywającą *de matimonis mixtis*.

Autor wskazuje ponadto, iż *impedimentum disparitas cultus primitivae* miało na celu wyeliminowanie wpływów pogańskich oraz heretyc-